ROXANA VIERU

SUPERLATIVUL ÎN VECHI TEXTE ROMÂNEȘTI

În lucrările normative vechi (vezi, între altele, Micu–Şincai 1980, Tempea 1797, Diaconovici Loga 1822, Heliade Rădulescu 1828) se scria că există o gamă destul de restrânsă de modalități de redare a superlativului; în gramaticile moderne se arată că intensitatea maximă a adjectivelor și adverbelor se redă prin forme extrem de diverse, atât în varianta orală, cât și în cea scrisă a limbii române actuale.

Se pune astfel întrebarea dacă inventarul posibilităților de exprimare a superlativului s-a îmbogățit foarte mult pe parcurs, poate fiindcă omul a devenit tot mai imaginativ, sau dacă nu cumva această variație exista și în trecut, putând fi probată în textele scrise rămase mărturie, doar că ea nu a fost sesizată și prezentată ca atare în studii teoretice. Am cercetat, în acest sens, o serie de texte vechi (scrise în secolele al XVI-lea și al XVII-lea), unele constituind traduceri (atât de texte religioase, cât și de texte laice), și prin aceasta în mare parte servile formulărilor din textele-sursă, altele fiind texte originale (documente vechi și însemnări făcute pe diverse cărți).

Am observat că superlativul relativ se forma, în trecut, în același fel în care se formează și astăzi, adică adjectivul cu forma sa la gradul pozitiv era precedat de formantul *cel* (sau o altă variantă de număr și gen: *cea, cei, cele*) și adverbul *mai*: „cei mai tineri” (*Palia de la Orăștie*), „cele mai bune” (*Palia de la Orăștie*), „feciorul tău cel mai mic” (*Alexandria*), „cel mai dedesupt” (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*), „cei mai de jos” (Antim Ivireanul, *Evanghelie*, 1697). Între formele vechi și cele moderne există și unele mici diferențe fonetice; la nominativ-acuzativ, femininul poate înregistra formantul *ceaia* la singular sau *cealea* la plural, în timp ce genitiv-dativul femininului singular înregistrează formantul *ceii*: „zise cea mai mare ceii mai mici” (*Palia de la Orăștie*). Uneori, ca astăzi în exprimarea mai puțin îngrijită, se omitea morfemul semiindependent din structura prototipică a superlativului relativ, rămânând cititorului să recupereze informația de natură gramaticală din context, în care se înregistrează și o prepoziție-morfem cu rol de marcă (*între, dintre* etc.): „mai mare între ei”, „mai mare întru voi” (Antim Ivireanul, *Evanghelie*, 1697).

Superlativul absolut, în schimb, apare într-o gamă vastă de expresii, dintre care unele se folosesc și astăzi, altele erau caracteristice epocii vechi. O serie de structuri care sunt înregistrate în lucrări actuale de specialitate s-au dezvoltat în stadiile mai noi de limbă; este cazul superlativelor formate cu prefixoid (*extra-, mega-, super-, supra-, ultra-*)[1] (cu excepția lui *prea-*) sau cu sufixoid (*-isim*), al superlati-

[1] Prepoziția *spre* oglindea încă sensul ei etimologic în vechile texte românești; acea semnificație s-a pierdut în timp, astfel că în româna modernă *spre* nu mai are nici o legătură cu sursa: lat. *super*. Același lexem latinesc s-a dezvoltat mult mai târziu ca prefixoid, care conservă întocmai aspectul fo-

Caietele Sextil Puşcariu, II, 2015, Cluj-Napoca, p. 490–497

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

velor formate prin lungirea unor vocale (*buun, biine*) sau prin geminarea unor consoane (*frrrumos*) din corpul adjectivelor sau al adverbelor, al superlativelor formate cu substantive adverbializate (*sănătos tun*).

În textele supuse analizei se înregistrează următoarele tipare de construcţii analitice superlative:

A. În care intensitatea maximă a adjectivelor/adverbelor reiese din interpretarea intratextuală

A1. *Marcare de tip morfologic*

1. Cu adverbe (mărci gramaticalizate, de tip morfologic):

a. adverbul *foarte* – de multe ori era postpoziționat adjectivului/adverbului (a_1), rămânând în contact direct cu acesta, asemenea topică fiind specifică epocii vechi; în unele cazuri, adverbul-formant preceda (a_2) sau succeda (a_3) la distanță adjectivul/adverbul determinat; alteori era folosit ca astăzi (precedând direct cuvântul determinat) (a_4): a_1) „fu răsipa ei mare foarte” (*Codicele Bratul*), „o piatră mare foarte” (*Codex Sturdzanus*), „avea avuție multă foarte” (*Floarea darurilor*), „trufaşu foarte” (*Alexandria*), „mare-i Domnul şi lăudat foarte” (Dosoftei, *Psaltirea de'nță-les*), „era bogat foarte” (Antim Ivireanul, *Evanghelie*, 1697); a_2) „foarte cu inimă fierbinte” (Coresi, *Cazania a II-a*), „am avut foarte grije mare” (Coresi, *Cazania a II-a*); a_3) „Înfierbântatu e cuvântul tău foarte” (*Psaltirea Voroneţeană*), „largă-i poruncita ta foarte” (*Psaltirea Șcheiană*), „ars e cuvântul tău foarte” (*Psaltirea Hurmuzaki*); a_4) „foarte vihorriți” (*Codicele Voroneţean*), „un zmeu foarte mare” (*Codex Sturdzanus*), „ce-i e foarte dragă miiarea” (*Floarea darurilor*), „[...]-i păru foarte iuşor tâlhariul” (*Floarea darurilor*), „se bătură foarte tare” (*Alexandria*). În *Biblia de la Bucureşti* apare chiar o structură cu iterarea adverbului, formulare prin care se accentuează caracterul intensiv al calificativului: „stătură apele […], fiind depărtate foarte, foarte”;

b. adverbul *tare*: „tare sânteți aşa triști” (*Palia de la Orăștie*). Astăzi se foloseşte destul de des, deşi nu este o variantă recomandată de norme. Superlativul cu *tare* ține de vorbirea colocvială;

c. adverbul *mult*: „mult milostiv” (*Psaltirea Șcheiană*, *Psaltirea Hurmuzaki*, *Psaltirea slavo-română* a lui Coresi, *Psaltirea de'nțăles* a lui Dosoftei – Ps. 85.4), „mult păcătos” (Coresi, *Pravila*), „multu milostiv Domnul” (*Codex Sturdzanus*), „mult înțeleaptă” (*Alexandria*), „mult păcătosul” (Caproşu–Chiaburu, *Însemnări*, 20 mart. 1644). Sintagmele astfel construite sunt considerate învechite din perspectiva stadiului actual de dezvoltare a dialectului dacoromân; acum sunt, totuşi, încă folosite în dialectul macedoromân. Superlativul cu *mult* este o moştenire din latina populară, latina clasică exprimând superlativul fie sintetic, cu ajutorul unor morfeme propriu-zise (unul dintre sufixele *-issim, -rim, -lim* sau, în rare cazuri, prefixul *per-*), fie cu ajutorul morfemului-cuvânt (morfem liber) *maximus*;

netic şi conținutul semantic originar. Era firesc, deci, ca în textele cercetate să nu–l găsim pe *super* ca afix de marcare a superlativului. Celelalte prefixoide menționate sunt neologice, deci nici ele nu puteau fi atestate în textele vechi.

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

d. adverbul *vârtos*: „grindinea vârtos multă” (*Palia de la Orăștie*), „vârtos tare se puternicira” (*Palia de la Orăștie*). De obicei, acest adverb ocupă în textele vechi o poziție sintactică de circumstanțial de mod și se realizează ca pozitiv sau comparativ; foarte rar el are rol de morfem al categoriei intensității;

e. adverbul *destul* (extrem de rar folosit): „loc încă destul iaste larg la sălaşu”, „pământul înaintea lor destulu-i mult” (*Palia de la Orăștie*);

f. adverbul *prea*: „prea lesne” şi „prea împlute era” (Coresi, *Cazania a II-a*); „prea curund slobozi”, „prea tare se spământară”, „prea devreme iaste” (*Palia de la Orăștie*); „prea rea moarte”, „prea jalnică moarte” (*Biblia de la Bucureşti*).

Deşi astăzi structurile cu *prea* pot avea și valoare de superlativ excesiv (Irimia, 200, p. 92), în textele vechi astfel de structuri au doar valoare de superlativ absolut.

Structurile formate pe baza lui *prea* apar uneori cu marca superlativului distanțată de adjectivul/adverbul determinat, între cele două elemente existând intercalări, ca în următoarele exemple din *Palia de la Orăștie*: „prea marhă multă”, „nărodul prea aduce mult”.

Un context în care apar mai multe adjective/adverbe în coordonare şi în care adverbul-morfem apare doar la începutul enumerației sau doar la sfârşitul ei este susceptibil de mai multe interpretări: la gradul superlativ se află fie doar primul sau doar ultimul adjectiv/adverb, fie toate adjectivele/adverbele din enumerație (adverbul-morfem subînțelegându-se în toate cazurile, el nefiind folosit cu fiecare element determinat doar pentru a se evita o repetiție supărătoare). Ambiguități de acest fel se pot remarca în contexte precum: „*mult* păcătosului şi umilului călugăr” (Caproşu–Chiaburu, *Însemnări*; datare: 1 sept. 1616–31 aug. 1617), „mare-i Domnul şi lăudat *foarte*” (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*).

2. Cu ajutorul unor locuțiuni adverbiale (*cu tot(ul), fără număr, fără samă, fără măsură*): „Unturerece-se ochii lor se nu vadză, şi spirare lor cu tot duplecat” (*Psaltirea Șcheiană*), „spinarea lor cu tot duplecată” (Coresi, *Psaltirea slavo-română*), „**olog el cu totul făcându-să**” (*Biblia de la Bucureşti*); „multe fără număr” (*Floarea darurilor*), „mult nărod fără număr” (Moxa, *Cronica universală*); „dederă tare pre oaste lui Alexandru fără samă”, „mulți fără samă”, „necheză tare fără samă” (*Alexandria*); „adună Iosif fără măsură multă pâine, ca şi năsipul măriei” (*Palia de la Orăștie*).

A2. *Marcare de tip lexico-gramatical*

3. Cu prefixoidul *prea-*:

Morfemul-gramem *prea-* are o foarte mare frecvență în vechile texte românești: „preaslăvite” (*Psaltirea Hurmuzaki*); „preamândru” (*Codicele Voronețean*); „preamândri ai lumiei învățători şi păstori”, „preaiubitoare” (Coresi, *Tetraevanghel*); „preablăstămat” şi „preacurat” (*Pravila ritorului Lucaci*); „preacărtulariu” (Moxa, *Cronica universală*); „fiii miei cei preaiubiți” (*Apocriful Iorga*); „preasfintei maice” (*Manuscrisul de la Ieud*); „preacuviosul”, „preacântat şi preaînălțat” (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*); „Pomenirea sf[â]ntului, slăvitului, prealăudatului apostol Ioann” (Antim Ivireanul, *Evanghelie*, 1697).

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

În unele texte, acest procedeu de formare a superlativului era chiar foarte productiv, după cum se poate vedea, de exemplu, în *Cazania a II-a* a lui Coresi: „preaglăsitoare", „preamândru", „preabună", „preaslăvită", „preaînțelept", „preacurata", „preacinstita", „prealuminata". Sau în *Codex Sturdzanus*: „preaiubiții", „preablagoslovită", „preacurate", „preaslăvita", „preasfânta", „preacinstita", „preaiubitul". În însemnările (particulare) făcute pe marginea manuscriselor și a cărților (vezi Caproșu–Chiaburu, *Însemnări*) se constată utilizarea preponderent a formelor construite după acest tipar: „preacucernicul domn" (14 mai 1629), „preacinstitului și preavestitului și prealuminatului cât și preacreștinului domn" (febr. 1643) (formantul fiind folosit cu fiecare adjectiv pentru emfază), „Preacurata" (20 mart. 1644), „preastrălucitului domn" (mart. 1650).

Mijloacele de exprimare a superlativului s-au schimbat în timp, unele reducându-și din frecvență, altele acumulându-se treptat și îmbogățind, în felul acesta, inventarul. Pentru epoca veche, se observă că *prea-* abundă în texte de diverse tipuri.

A3. *Marcare de tip sintactic*

4. Care îmbracă forma unor exclamații sau care au o intonație specifică: „Câtu e fricos în svaturi [...]", „Câtu e dulce grumadzului mieu cuventele tale [...]" (*Psaltirea Hurmuzaki*); „Câtu frumoase lucrurele tale!", „Câtu iubite fsatele tale [...]" (*Psaltirea Șcheiană*); „Cât fricoase lucrurile tale [...]" (Coresi, *Psaltirea slavo-română*); „Cât fuseși de mândru [...]" (*Alexandria*); „Câtu-s de-nfricate lucrurile tale", „Câtu-s de iubite sălașele tale [...]" (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*).

5. Formate cu un substantiv în nominativ urmat de o formă de plural sau (mai rar) de singular, la genitiv a aceluiași substantiv: „a lui iaste slava şi ţinutul în veacii veacilor" (*Codicele Bratul*), „moartea morții" (*Palia de la Orăștie*), „Că acolo sânt toate muncile muncilor" (*Codex Sturdzanus*), „Deşărtarea deşărtărilor, zise Eclisiastul, deşărtarea deşărtărilor, toate-s deşărtare" (*Biblia de la București*). Se precizează în unele gramatici (a se vedea GLR, p. 132) că nu este obligatorie proveniența dintr-un adjectiv a substantivului implicat. Astfel de structuri sunt specifice registrului religios. Th. Simenschy explică existența lor în astfel de texte prin originalul ebraic: cum în ebraică nu există grade de comparație și nici adjectivele nu sunt frecvent folosite, ceea ce alte popoare ar exprima prin superlative ale adjectivelor ei redau prin „genitivul partitiv paronomastic" (Simenschy 1968, p. 9), numit într-un mod transparent de Hanns Oertel (*apud ibidem*) „exprimare emfatică".

6. Formate prin repetarea adjectivului/adverbului (sunt extrem de rar întâlnite): „ascundeți-vă puțintel, cătinel cătinel" (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*).

B. În care intensitatea maximă a adjectivelor/adverbelor reiese din interpretarea extratextuală

Marcare de tip sintactic

7. Care se sprijină pe comparații, unele devenite de acum clișeu, altele (probabil) clișeizate în epoca veche și și-au pierdut din forță cu timpul sau chiar reprezen-

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

tând clișee doar pentru autorul fragmentelor la care facem referire: „frumos ca aurul și dulce ca zahărul", „alb ca zăpada" (*Alexandria*), „era pre mare și pre uscat ca năsipul de mulți" (Moxa, *Cronica universală*), „Care e aceasta carea să iveaşte ca zorile, frumoasă ca luna, aleasă ca soarele" (*Biblia de la București*). Doar pentru scriptor sau și pentru comunitatea din care acesta face parte, regentul la care se face raportarea în sintagma comparației posedă o caracteristică ce reprezintă reperul de intensitate maximă.

8. Care se degajă din înțelesul general al unor fraze ce conțin propoziții consecutive: „atâta de era de mare cât mainte de acea nicecând nu se ivise în tot pământul Eghipetului", „întunearece atâta dease, cum să le poată pipăi" (*Palia de la Orăștie*), „și aflară aur mult și argint cât ajunse oștilor din destul" (*Alexandria*), „era curvari cât nu avea saţiu" (Moxa, *Cronica universală*), „l-au întimpinat pre dânsul doi îndrăciți ieșind din morminte foarte răi cât nu putea nime să treacă pre calea aceaia" (Antim Ivireanul, *Evanghelie,* 1697) (aprecierea de intensitate maximă redată aici prin adverbul *foarte* este dublată de propoziția consecutivă).

Observații:

1. Doar exemplele cuprinse sub 1, 2 și 3 sunt propriu-zis superlative; toate celelalte sunt structuri echivalente cu superlativul.

2. Există unele adjective și adverbe care redau conținut de superlativ prin semantica proprie, cum ar fi, de exemplu, *desăvârșit*.

3. În unele contexte se constată utilizarea mai multor tipuri de morfeme în vederea creării superlativului. Un exemplu se poate desprinde din *Biblia de la București*: „adună Iosif grâu ca năsipul mării mult foarte" – în care adjectivul *mult* primește atât o marcă morfologică a superlativului (*foarte*), cât și una sintactică (al doilea termen al comparației). Am extras un alt exemplu dintr-o însemnare de la 13 febr. 1705 (depășind astfel cu puțin limita temporală superioară impusă): „căderea din domnie a *mult iubitorului* de Dumnezeu și *preastrălucitului* și plinului de bunătate și de iubire, a domnului domn Ioan Mihail Racoviță Voievod" – în care două adjective determinante ale aceluiași regent primesc mărci morfologice distincte de redare a intensității maxime. Nefiind încă suficient resimțit ca marcă a categoriei determinării, *foarte* folosit singur pe lângă un verb (în lipsa oricărui adverb pe care l-ar putea determina) apare în *Evanghelia* de la 1697 a lui Ivireanu dublat de locuțiunea (și ea cu rol intensificator) *preste măsură*: „foarte preste măsură să spământa întru sine și să mira".

Foarte este frecvent atestat ca însoțind verbe (nu doar adjective sau adverbe): „ce iubiiu foarte" (*Psaltirea Șcheiană*), „înmulțiră-se foarte" (*Psaltirea Voroneţeană*), „foarte m-am bucurat" (Coresi, *Cazania a II-a*), „foarte cheltuiaşte" (*Floarea darurilor*), „foarte te dezmierdai" (*Codex Sturdzanus*), „se întristară foarte" (Moxa, *Cronica universală*), „Păzeaşte şi ia aminte foarte" (*Biblia de la București*). Constantin Frâncu consideră astfel de structuri ca superlative și susține că „dislocarea sintactică a adverbului *foarte* de adjectiv sau de adverb sau folosirea

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

acestuia singur arată că formația cu *foarte* nu era complet gramaticalizată" (Frâncu 2009, p. 49). Corneliu Dimitriu scrie despre un adverb *foarte* cu „sens de superlativ" (Dimitriu 2002, p. 197); el dă o astfel de valoare adverbului *foarte* înregistrat în diverse contexte, printre care acelea în care el este postpus sau dislocat de adjectivul determinat, precum și acele contexte cu adjective provenite din participii. Considerăm că *foarte* nu poate constitui, în astfel de cazuri, o marcă a intensității, pentru că o acțiune nu se poate dezvolta într-un grad mai înalt sau mai scăzut de intensitate.

În afară de morfemul *foarte*, specific astăzi superlativului românesc, se pot identifica și alte elemente cu aceeași funcție așezate pe lângă verbe: „*vârtos* înălța-ră-se" (*Psaltirea Hurmuzaki*); „nu lăsa mine *până la foarte*" (Coresi, *Psaltirea slavo-română*), „leagea călca *până în foarte*", „nu mă părăsi *până la foarte*" și „smeriiu-mă *până foarte*" (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*); „ne lăudăm *preste măsură*" (Coresi, *Apostolul*), „*preste măsură* învrăjbiia ei" (*Codicele Voronețean*); „mulțiră-se *fără măsură*" (Coresi, *Psaltirea slavo-română*), „se bucură *fără măsură*" (*Floarea darurilor*).

Adverbul *foarte* provine din adjectivul *forte*, forma pentru neutru. Latina nu folosea niciodată pe *forte* cu valoare adverbială și, ca atare, nici în construcțiile superlative. Structura superlativă cu *foarte* este o achiziție târzie a românei.

4. Există unele formulări care pot fi interpretate ca echivalente ale unor adjective la gradul superlativ, în absența adjectivului însuși, fără însă ca ele să fie gramaticalizate ca atare. Este vorba despre structuri de tip comparativ (cu lipsa termenului comparat) (3_a) sau atributiv-relative (3_b) precum: 3_a) „ieșiră oamenii sălbateci *ca frunza și ca iarba* din pădure" (*Alexandria*), „vei înmulți sămânța lor *ca stealele ceriului și ca arina* ce-i pre marginea mării" (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*); 3_b) „lăcuste și cărăbuș *ce nu lă era măsură*" (*Psaltirea Șcheiană*), „gadine *ce nu lă e măsură*" (Coresi, *Psaltirea slavo-română*), „acolo-s jigănii *cărora nu iaste număr*" (Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*).

Concluzii:

1. Ponderea superlativului relativ de superioritate sau pozitiv (în terminologia lui Dumitru Irimia) este destul de redusă (în comparație cu situația actuală) în textele scrise în prima parte a epocii literare vechi, în timp ce formele negative ale superlativul relativ și ale celui absolut lipsesc.

2. Mărcile superlativului absolut sunt multe și diversificate, poate comparabile numeric celor de astăzi; unele și-au pierdut din forță în timp, altele au apărut în timpurile mai apropiate nouă.

3. Productivitatea cea mai crescută este înregistrată de afixul *prea-*.

4. Spre deosebire de stadiul actual al limbii, limba veche permitea atașarea de adverbe sau locuțiuni adverbiale specifice astăzi superlativului direct la verbe, fără ca în contextele lingvistice respective să existe adverbe pe care acestea să le determine.

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

SURSE. ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

SURSE

Antim Ivireanul, *Evanghelie*, Snagov, 1697, aflată sub cota BAR, Filiala Iași – RV IV–12.

Apocriful Iorga, ms. rom. BAR, Filiala Iași, 1764, f. 176 r.–180 v.

Biblia de la București (1688) aflată sub cota BAR, Filiala Iași – CRV 86.

Cele mai vechi cărți populare în literatura română, vol. I. *Floarea darurilor*. Text stabilit, studiu filologic și lingvistic, glosar de Alexandra Moraru. *Sindipa*. Text stabilit, studiu lingvistic și filologic, glosar de Magdalena Georgescu, București, Editura Minerva, 1996.

Cele mai vechi cărți populare în literatura română, vol. XI. *Alexandria*: *cea mai veche versiune păstrată*. Studiu introductiv, ediție și glosar de Florentina Zgraon, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006.

Codex Sturdzanus. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. București, Editura Academiei Române, 1993.

Codicele Bratul. Ediție de text de Alexandru Gafton, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2003.

Codicele Voronețean. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981.

Coresi, *Pravila*, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, I. *Catehismul lui Coresi*, II. *Pravila lui Coresi*, III. *Fragmentul Todorescu*, IV. *Glosele Bogdan*, V. *Prefețe și prologuri*. Ediții critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru, Florentina Zgraon. Coordonator Ion Gheție, București, Editura Academiei R.S.R., 1982.

Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*. Ediție de Sextil Pușcariu, Alexie Procopovici, București, Atelierele Grafice Socec & Co., 1914.

Dosoftei, *Psaltirea de'nțăles*. Text stabilit și studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2007.

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei R.S.R., 1977.

Mihail Moxa, *Cronica universală*. Ediție critică însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indice de G. Mihăilă, București, Editura Minerva, 1989.

Palia de la Orăștie. 1581–1582. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

Pravila ritorului Lucaci. Text stabilit, studiu introductiv și indice de I. Rizescu, București, Editura Academiei R.S.R., 1971.

Psaltirea Hurmuzaki, vol. I. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005.

Psaltirea Scheiană (1482), tomul I. Publicată de Prof. I. Bianu. Textul în facsimile și transcriere cu variantele din Coresi (1577), București, Tipografia Carol Göbl, 1889.

Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, București, Editura Academiei R.S.R., 1976.

Psaltirea Voroneteană – ms. rom. 693.

Tetraevanghelul tipărit de Coresi: Brașov 1560–1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești, 1574. Ediție de Florica Dimitrescu, București, Editura Academiei R.P.R., 1963.

Texte de limbă din secolul XVI reproduse în facsimile. Îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române, IV. *Lucrul Apostolesc. Apostolul tipărit de diaconul Coresi la Brașov în anul 1563*, București, Tiparul Cultura Națională, 1930.

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Caproşu–Chiaburu, *Însemnări = Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*. Un corpus editat de I. Caproşu şi E. Chiaburu, vol. I, Iaşi, Casa Editorială *Demiurg*, 2008.

Diaconovici Loga 1822 = Constantin Diaconovici Loga, *Grammatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, în Crăiasca Tipografie a Universiteții Ungarii, 1822.

Dimitriu 2002 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, I. *Morfologia*, II. *Sintaxa*, Iaşi, Editura Institutul European, 1999, 2002.

Frâncu 2009 = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iaşi, Casa Editorială *Demiurg*, 2009

GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

GLR = *Gramatica limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1963.

Heliade Rădulescu 1828 = Ion Heliade Rădulescu, *Grammatică românească*, Sibiu, 1828

Irimia 2000 = Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Editura Polirom, 2000.

Micu–Şincai 1980 = Samuil Micu, Gheorghe Şincai, *Elementa linguæ dacoromanæ sive valachicæ*. Studiu introductiv, traducerea textelor și note de Mircea Zdrenghea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.

Simenschy 1968 = Th. Simenschy, *Studii sintactice. Aspect ale genitivului posesiv și partitiv*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", XIX, 1968, p. 5–11.

Tempea 1797 = Radu Tempea, *Grammatică românească*, Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1797.

THE SUPERLATIVE IN OLD ROMANIAN TEXTS
(*Abstract*)

We came up with the idea for this article as we observed the remarks made by past-time grammarians in their books that the superlative had the two values we know about, relative and absolute, and that the latter was expressed by means of two to five markers. Since the present day researchers appreciate that Romanian has a lot more ways to indicate the highest degree of intensity, we wondered whether there wasn't more in the language that wasn't taken into consideration by specialists. So, we searched the 16th and 17th century texts to prove ourselves right: there were many modalities to show the intensity of adjectives and adverbs.

Cuvinte-cheie: superlativ, mărci ale intensității, grade de comparație, vechi texte românești, gramatică.

Keywords: superlative, intensity markers, degrees of comparison, old Romanian texts, grammar.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza"
Facultatea de Litere
Iaşi, Bd. Carol I, 11
rxn_x@yahoo.com

BDD-A22923 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:43 UTC)